

University of Groningen

De gezondheidszorg in de Noord-Nederlandse koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid tussen 1818 en 1859

Roelfsema-van der Wissel, Hermine Gertrude

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2006

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Roelfsema-van der Wissel, H. G. (2006). *De gezondheidszorg in de Noord-Nederlandse koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid tussen 1818 en 1859*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

De organisatie van de gezondheidszorg in de koloniën

Voor de opvang van zieken in het hospitaal van Ommerschans werd op 11 december 1822 een voorlopige financiële regeling opgesteld. Uit het Fonds van Administratie werd wekelijks zeven gulden uitgetrokken voor de medische kosten van de ziekenzalen. Daarnaast werd uit het Reservefonds voor elke zieke twee cent per week beschikbaar gesteld. De patiënten dienden zelf voor elke verpleegdag vijf cent af te dragen. Dit bedrag werd afgetrokken van het tegoed in hun zakboekje, waarin de verdiensten en de schulden werden opgetekend. Bij overlijden verviel het eventuele tegoed aan de betreffende ziekenzaal. Een ziekenoppasser, die de zorg kreeg voor twintig patiënten, zou wekelijks f.1.10 verdienen. Zijn taak zou bestaan uit het zorgen voor frisse lucht in de ziekenzalen, voor schoon linnen en beddengoed en het stipt uitvoeren van de opdrachten van de geneesheer. Verder kreeg hij het beheer over de sleutels van de kistjes, waarin de zieken hun bezittingen konden bewaren. Een wijkmeester of opzichter werd met het toezicht op de zindelijkheid, de verzorging en de orde in de ziekenzalen belast. Het bijhouden van de inkomsten en uitgaven van de ziekenzalen werd aan de boekhouder van het gesticht opgedragen¹. Na het gereedkomen van de kolonie Veenhuizen hadden Ds. J. Sluiter en J. van Konijnenburg als leden van de PC in december 1824 een dertiental bepalingen opgesteld, die voor alle koloniën zouden gelden. Deze betroffen het al eerder genoemde verbod voor geneesheren om buiten de kolonies te praktiseren en medicijnen te leveren en de invoering van een verzekering tegen ziekten. Met dit abonnementssysteem naar draagkracht zouden de medische kosten beperkt kunnen worden. Bepaald werd, dat kolonisten zoals boeren, arbeiders en veteranen verplicht waren om voor de geneeskundige verzorging per huisgezin één cent per week af te dragen. Ook zouden wezen en bedelaars hiervoor een bepaald bedrag gaan betalen, afkomstig van het geld, dat ze met hun werkzaamheden verdienden. Vrijwillige abonnementen werden toegestaan aan ambtenaren beneden de rang van onderdirecteur. Zij konden zichzelf en hun gezin verzekeren voor geneeskundige behandeling en medicijnen tegen betaling van vijf cent per maand per gezinslid. Ambtenaren in de rang van onderdirecteur en hoger waren uitgesloten van deelname. Ze mochten wel, wanneer ze dit wensten, tegen betaling gebruik maken van de koloniale geneesheren en de apotheken². Na 1824 werden de bepalingen regelmatig aangepast en uitgebreid en steeds bij resolutie door de PC bekrachtigd³. Vooral de bemoeienissen van Gerard Hoseas Amshoff zijn van grote invloed geweest op de structurering van de gezondheidszorg. Amshoff maakte deel uit van de in 1824 opgerichte Drentse provinciale geneeskundige commissie. Hij was in 1831, na het overlijden van de president van deze commissie J.A.Sluis, tot diens opvolger benoemd⁴. Om deze reden was hij van Dalen naar Assen verhuisd en bezocht hij in januari 1832 Veenhuizen, waar op het derde

gesticht een pokkenepidemie heerste. Nadien bleef hij enkele jaren nauw betrokken bij deze kolonie. Hij verving de geneesheer Sporon tijdens diens ziekte en na zijn overlijden in mei 1832, totdat de nieuwe geneesheer Le Roux in juli was gearriveerd. Toen ook deze medicinae doctor in maart 1833 na een kortstondige ziekte was heengegaan, bleek Amshoff opnieuw bereid te zijn om hulp te bieden. Er werd afgesproken, dat hij twee tot drie keer per week alle drie gestichten zou bezoeken. Deze geregelde controle was temeer noodzakelijk, omdat de resterende heel- en vroedmeester Van Steenwijk door alcoholmisbruik slecht functioneerde. Om definitief een einde te maken aan de volgens hem gebrekkige zorg, bood Amshoff in april 1833 de Permanente Commissie een 'Concept-Plan van Geneeskundige verzorging voor de koloniën van Weldadigheid te Veenhuizen' aan. Hierbij wenste hijzelf het oppertoezicht. Dit was zijns inziens niet strijdig met zijn voorzitterschap van de geneeskundige commissie. Hij was immers ook als gewoon practicus in Assen werkzaam en het algehele toezicht op de geneeskunst-beoefenaren in Drenthe berustte niet speciaal bij hem, maar bij de gehele commissie⁵.

Op 1 januari 1833 telde Veenhuizen in totaal 4.387 inwoners. Onder dit aantal bevonden zich 2.015 wezen en 1.825 bedelaarskolonisten. De hoeveelheid personen dat in gezinsverband leefde, bedroeg 418 personen in arbeidersgezinnen, 174 in bedelaarsgezinnen, 394 in veteranengezinnen⁶, 72 personen als bewoners van grote hoeven, terwijl de ambtenaren en hun gezinnen in totaal 289 zielen telden. Volgens Amshoff waren voor deze bevolking 'voor een doelmatige uitoefening op de minst kostbare wijze' was nodig:

Ten eerste; aan geneeskundig personeel;

twee gediplomeerde genees- heel- en vroedkundigen,
een derde als medicinae- chirurgiae en artis obstetriciae doctor,
een geadmitteerde vroedvrouw,
een provisor of waarnemer voor de apotheek.

Ten tweede; plaatsing en vergoedingen;

heel- en vroedmeesters; één op Vh.I en één op Vh.III wonende, tegen een vast tractement van f.800,
vrije woning en tuin.

De med.chir. et obstr. doctor, die in de buurt van Veenhuizen moet wonen, tegen een vergoeding en reiskosten van f.400 à f.500 per jaar.

De vroedvrouw en de provisor der apotheek zijn gevestigd op Vh.II, de vroedvrouw tegen een vergoeding van f.100 per jaar met vrije woning. De provisor tegen een vergoeding van f.500 per jaar met vrije woning.

Ten derde; verdeling der werkzaamheden;

De geneesheer op Vh.I heeft de zorg voor de bevolking in het eerste gesticht en voor alle kolonisten, die buiten de gestichten wonen.

De geneesheer op Vh.III heeft de zorg voor de bevolking in het tweede en in het derde gesticht,
eventueel kunnen de werkzaamheden binnen en buiten Vh.II tussen de twee geneesheren verdeeld worden.

Aldus worden de werkgebieden strikt van elkaar gescheiden en moet bij eventuele problemen de hulp worden ingeroepen van de met het oppertoezicht belaste medicinae doctor.

Deze medicinae doctor wordt belast met de directie, de hoofdbehandeling en het toezicht op de geneeskundige dienst. Iedere week of elke veertien dagen of desgewenst meerdere malen bezoekt hij de lijdensamen met de geneesheren, die hem verantwoording verschuldigd zijn. Hij heeft ook het oppertoezicht op de provisor en de vroedvrouw. Elke maand levert hij een rapport van zijn verrichtingen en bevindingen in bij de directeur van de koloniën. Bij buitengewone ziekten dient hij de behandeling op zich te nemen en behandelingsadviezen te geven.

De vroedvrouw moet hulp verlenen aan alle zwangere vrouwen, die tot de kolonie in Veenhuizen behoren. De kraamvrouwen kunnen, indien gewenst, tegen betaling van twee gulden assistentie inroepen van de districts-geneesheer. Indien de vroedvrouw bijstand nodig heeft, wordt dit gratis door de geneesheer verleend. Voor haar handelingen is ze verantwoording verschuldigd aan de toeziende medicinae doctor.

De provisor van de apotheek op Vh.II is onderworpen aan alle drie geneesheren. Wat de apotheek betreft rapporteert hij alles aan deze drie, die onderling overleggen over de aanschaf van medicijnen en andere benodigdheden. De uiteindelijke beslissing is in handen van de medicinae doctor en de hoofddirectie.

Door de geneeskundige zorg op deze wijze te organiseren zullen conflicten tussen de verschillende geneeskundigen, zoals die zich nu voordoen, in de toekomst worden voorkomen.

Door het instellen van vaste bezoldigingen zal de zorg iets duurder worden. Deze prijsverhoging zal echter gecompenseerd worden, doordat het nu bestaande prijsverschil tussen de verschillende gestichten bij de nieuwe maatregelen verdwijnt. Een dergelijke organisatie van de zorg garandeert zowel een betere verpleging en behandeling als een grotere kans op genezing.

Amshoffs plan voor deze reorganisatie werd, afgezien van enkele veranderingen, door de PC geaccepteerd en bij Besluit van 25 september 1833 nr.1 bekrachtigd⁷. De door Amshoff genoemde honorering van de verschillende geneeskundigen werd er niet in opgenomen. De belangrijkste wijziging in het voorstel betrof de verdeling van de werkzaamheden op het tweede gesticht tussen de beide geneesheren. Naast de zorg voor alle bewoners in en rondom hun eigen gesticht zou de geneesheer op het eerste gesticht de kolonisten buiten het tweede gesticht gaan behandelen, terwijl die van derde gesticht de bewoners in het gesticht zou gaan verzorgen. In tegenstelling tot Amshoffs aanbeveling werd juist gekozen voor samenwerking tussen de twee geneesheren. Ze zouden elkaar indien nodig raad en bijstand verlenen en bij afwezigheid vervangen voor de helft van het tractement.

Voorts werden in dit Besluit de al bestaande voorschriften uitgebreid en nauwkeuriger omschreven. Dit gold ook voor de geneeskundige handelingen in de gestichten.

Amshoff werd op 23 oktober 1833 benoemd tot chef van de geneeskundige dienst in Veenhuizen⁸. Tegelijkertijd werd D.P. van Steenwijk ontslagen en was inmiddels P.G. Huët voor het eerste gesticht als eerste van de twee benodigde geneesheren aangenomen. Tijdens de zomervakantie had Amshoffs stiefzoon, Herman Pieter Krull, die in Groningen medicijnen studeerde, deze post waargenomen. Amshoff stelde nu voor om Willem Gerard Kramer, een officier van gezondheid 3^e klas bij de Utrechtse schutterij, als tweede geneesheer op proef te laten komen. Alvorens uit het leger ontslagen te kunnen worden, moest deze echter eerst voor een vervanger zorgen. Om in Veenhuizen te mogen werken, behoorde hij volgens de Wet ook nog eerst examen af te leggen voor de diploma's van heel- en vroedmeester bij de geneeskundige commissie in Assen. Amshoff was hem hierbij uiterst behulpzaam. Hij slaagde er in om in Groningen

een medisch student te vinden, die bereid was om de plaats van Kramer in te nemen. Ook wist hij wel een oplossing om Kramer aan de vereiste getuigschriften te helpen. Amshoff deed voorkomen, alsof Kramer in Assen met goed gevolg de genoemde examens had afgelegd en hem plaatselijke admisie was verleend, waardoor hij gerechtigd was om in Veenhuizen aan de slag te gaan⁹. Daarmee overtrad hij de wettelijke voorschriften en maakte hij misbruik van zijn positie als president van de geneeskundige commissie. Vanwege een zelfde overtreding, het verlenen van het diploma van heelmeeester aan zijn stiefzoon Krull, zonder dat deze er een examen voor had afgelegd, zou Amshoff uiteindelijk in 1853 als voorzitter worden afgezet¹⁰.

Tijdens zijn verlof begon Kramer in juni 1834 met zijn werkzaamheden op het derde gesticht. Hij was daar al snel ingeburgerd, want hij trouwde een half jaar later met een dochter van zijn meerdere, de adjunct-directeur Sikke Berends Drijber. De Permanente Commissie, van de ware gang van zaken op de hoogte, drong er meerdere malen bij Kramer op aan, om alsnog examen te doen, doch deze wist met uitvluchten deze verplichting steeds weer uit te stellen¹¹. Uiteindelijk nam hij in 1838 ontslag vanwege de slechte verstandhouding met zijn collega E.C. de Könningh. Toen deze een jaar later was vertrokken, solliciteerde Kramer tevergeefs opnieuw, omdat hij spijt had gekregen van zijn beslissing en omdat zijn vrouw naar haar vader in Veenhuizen terug wilde, nu haar moeder en een zuster waren overleden¹². Met Amshoff was overeengekomen, dat hij als chef elke week de gestichten in Veenhuizen zou bezoeken en dat hij daarvoor f.12 per reis zou ontvangen. Al vrij spoedig hield hij zich niet meer aan de afspraken. Soms verliepen er ettelijke weken, voordat hij zich weer liet zien en vaak arriveerde hij pas 's avonds te paard in Veenhuizen, waardoor zijn bezoeken beperkt bleven tot een gedeeltelijke en vluchtige inspectie. Van een regelmatige rapportage kwam ook niet veel terecht. Directeur Van Konijnenburg kon tot zijn opluchting dan ook in april 1835 aan de PC melden, dat Amshoff weer naar Dalen zou terugkeren. Dat dorp lag te voet minstens tien uur gaans of ruim 50 kilometer van Veenhuizen verwijderd en dus zou de post van chef nu wel vacant worden. Amshoff was echter algerminst van plan om deze lucratieve bijverdienste prijs te geven. Daarom legde hij de PC een nieuw plan voor, waarbij alle koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid onder één inspectieapparaat zouden worden gebracht. Hij schreef de commissie, dat hij als lid van de visitatiecommissie van de geneeskundige commissie meermalen Ommereschans en de Gewone koloniën had bezocht. Daarbij was hem opgevallen, dat ook hier verschillende onderdelen voor verbetering vatbaar waren. Onder zijn leiding zou er aanmerkelijk bezuinigd kunnen worden op de uitgaven aan medicijnen en andere benodigdheden. Dit zou ruimschoots opwegen tegen de door hem beoogde honorering als inspecteur. Een maandelijks controle van de kolonies Veenhuizen en Ommereschans en een tweemaandelijks bezoek aan de gewone koloniën, aangevuld met f.20 aan schrijfflonen zou in totaal f.1.100 per jaar gaan kosten. Voorts was hij bereid om voor f.2 per uur extra reizen te maken, zodat de Maatschappij niet langer afhankelijk zou zijn van hulp van buitenaf. In feite zou dit alles de Maatschappij slechts f.600 meer gaan kosten, dan het salaris dat hij nu als chef ontving. Het ging hem in deze dan ook in de eerste plaats om de mensheid en om het vak, want ook plattelandsheelmeeesters hadden wel eens behoefte aan deskundige leiding van een wetenschappelijke en ervaren geneeskundige¹³.

Amshoff's brief met het voorstel viel bij de PC niet in goede aarde. Als commentaar schreef inspecteur W. Visser in de kantlijn, dat de heer Amshoff het motief van bezuiniging ook al had gebruikt bij zijn aanstelling als chef, maar dat hiervan tot nu toe niets was gebleken. Overigens waren de medische kosten in de Gewone

koloniën en in Ommerschans aanmerkelijk lager dan die in Veenhuizen. Visser had dan ook weinig vertrouwen in dit nieuwe plan, waarin 'alles hypothetisch is, behalve zijne eigen beurs'¹⁴. Professor F. Jac. van Maanen reageerde als lid van het dagelijks bestuur op vergelijkbare wijze. Hoewel Amshoff een vriend van hem was en hij hem als kundig geneesheer hoogachtte, leek het hem raadzaam om tot ontslag over te gaan, temeer omdat hem uit de bijgaande stukken was gebleken, dat hij partijdig en oneerlijk was geweest. Daarmee doelde Van Maanen op een brief van apotheker J.A. Steenmeijer, waarin deze Amshoff van diverse onrechtmatige handelingen beschuldigde. Zo zou deze onder meer regelmatig medicijnen en bloedzuigers voor zijn eigen praktijk uit de koloniale apotheek hebben meegenomen en de opbrengst van de voor de ambtenaren bereide recepten in eigen zak hebben gestoken¹⁵.

Na het ontslag van Amshoff werd de op zijn plaats benoemde genees-heel en vroedmeester voor het eerste gesticht E.C. de Könning tevens fungerend chef van de geneeskundige dienst in Veenhuizen. Hij kreeg daarbij de taak, om toezicht te houden op het magazijn van geneesmiddelen bij het eerste gesticht, de apotheek in het tweede gesticht en op het functioneren van de tweede geneesheer Kramer. Zijn administratieve verplichtingen bestonden uit het controleren van de weekrapporten, het opstellen van de maandelijks en de kwartaalverslagen en de samenstelling van het jaarverslag. Toen De Könning in december 1837 aan Van Konijnenburg vroeg of hij voor deze werkzaamheden een financiële tegemoetkoming kon ontvangen, werd hem hiervoor f.100 per jaar toegezegd. Het toezicht op Kramer, waarmee hij voortdurend overhoop lag, werd hem daarbij ontnomen. In rang waren deze elkaars gelijke en daarom was het volgens Van Konijnenburg verstandiger om voortaan een universitair geschoolde geneesheer als chef aan te stellen¹⁶.

Ondertussen had de medicus H.T. Folmer uit Assen, die gehoord had, dat de Maatschappij van plan was om een vaste consulent aan te stellen, zijn diensten aangeboden. In overleg met gouverneur Van Ewyck was hij tot de conclusie gekomen, dat twaalf gulden per consult en als reiskostenvergoeding hiervoor een redelijke beloning zou zijn. Daarbij was Folmer in Veenhuizen geen onbekende, want voordien was hij al meermalen geraadpleegd bij problematische gevallen¹⁷. Van Konijnenburg wees zijn voorstel echter af. Niet alleen was de prijs voor deze dienstverlening te hoog en kon vanuit Groningen goedkopere hulp ingeroepen worden. Ook vonden de meeste koloniale geneesheren en met name De Könning dergelijke consulten zinloos en alleen nuttig voor bijzondere ziektegevallen¹⁸.

Daarna werd de organisatie van de geneeskundige dienst in Veenhuizen lange tijd op dezelfde voet voortgezet. De opvolger van De Könning, de heel- en vroedmeester K.J. Schünlau, werd in 1839 ook weer tot waarnemend chef benoemd¹⁹. Na diens overlijden in 1847 werd de organisatie van de geneeskundige dienst echter ingrijpend veranderd. De functie van chef van de geneeskundige dienst in Veenhuizen werd afgeschaft, hoewel de opvolger van Schünlau, U.J. Huber een academicus was. Er werd nu besloten tot het invoeren van het in het verleden door Amshoff voorgestelde inspectieapparaat, dat alle koloniën van de Maatschappij zou omvatten. Als chef van deze nieuwe organisatie werd in september 1847 J.E. Ranneft benoemd. Deze medisch- en verloskundig doctor was als geneesheer in Norg gevestigd geweest. Tijdens de ziekte van J.G.Hodenpijl had hij enkele maanden op het derde gesticht waargenomen en daarbij was zijn manier van optreden erg in de smaak gevallen. De zieken bleken bij voorkeur door hem behandeld te willen worden. Dit was voor Hodenpijl de reden geweest om ontslag te nemen en Veenhuizen te verlaten²⁰. Ranneft zou de zorg voor de Gewone koloniën op zich gaan nemen en vanuit Frederiksoord zijn inspectiereizen

gaan maken. Hij kreeg toestemming, om nog tot eind oktober in Veenhuizen te blijven. Zijn huwelijk met Jantje Drijber, de oudste dochter van de adjunct-directeur, was namelijk al vastgesteld en hij wilde de nieuwe geneesheer voor het eerste gesticht U.J. Huber nog inwerken²¹.

Intussen werden door Van Konijnenburg en Ranneft richtlijnen opgesteld voor de organisatie van de gezondheidszorg in de gezamenlijke koloniën en vastgelegd in twee reglementen, waarmee alle eerdere bepalingen kwamen te vervallen. Beide Reglementen werden vastgesteld bij Besluit van 25 januari 1848 nr.29²².

Het eerste betrof de honorering van het geneeskundig personeel;

De Gewone koloniën; Het salaris van de geneesheer bedraagt f.700 per jaar, met een bijdrage van f.300 voor het onderhoud van een paard. J.E.Ranneft zal als Chef van de geneeskundige dienst een vaste toelage van f.100 per jaar krijgen en bovendien aanspraak hebben op een tegenmoetkoming wegens reiskosten ten bedrage van f.14 voor elke reis naar Veenhuizen of Ommerschans.

Hij zal twee keer per jaar in april en in oktober inspectie houden en bij het ontstaan van ongewone ziekten zal hij advies geven of ter plaatse de situatie beoordelen.

De vroedvrouw ontvangt f.3 per week.

De assistent in de apotheek ontvangt f.4 per week.

Veenhuizen; Het salaris van de geneesheer bedraagt f.700 per jaar.
De provisor van de apotheek ontvangt f.9 per week.

Ommerschans; Het salaris van de geneesheer bedraagt f.700 per jaar.
De assistent in de apotheek ontvangt f.1,50 in zilver en f.1,50 in koloniale munt per week.

Het tweede Reglement bevatte 85 artikelen, waarin alle rechten en plichten waren omschreven ten aanzien van de praktijkvoering, zoals de rapportage en de medische instrumenten, het beheer van de apotheek, de aanvraag en uitgifte van medicijnen, de lijkschouwing, de bevallingen en het abonnementensysteem.

Reglement op de Geneeskundige Dienst in de Koloniën en Gestichten der Maatschappij van Weldadigheid, gearresteerd op 25 januari 1848 no.29;

Art. 1.

De verplichte dienst van de Geneesheeren strekt zich uit voor ieder in zijn ressort, tot al de bewoners der koloniën, zoo kolonisten als ambtenaren, het zal nochtans aan de niet in het abonnement begrepen ambtenaren vrijstaan, al dan niet van de dienst der koloniale Geneesheeren gebruik te maken.

Art. 2.

De Geneesheeren zijn verplicht de zieken zonder aanzien van stand of rang, kolonisten, zoowel als ambtenaren met gelijke belangstelling, zorg, ijver en welwillendheid te behandelen.

Art. 3.

Het personeel voor de geneeskundige dienst is, als volgt:

In de Gewone Koloniën

Een Genees- Heel en Vroedkundige.

Een assistent in de Apotheek.

Een geadmiteerde vroedvrouw.

Te Ommerschans

Een genees- Heel en vroedkundige.

Een assistent in de Apotheek.

Te Veenhuizen

Twee Genees- Heel en vroedkundigen.

Een provisor voor de Apotheek

Allen onder toezigt van een gepromoveerd Doctor, als Hoofd van de Geneeskundige dienst, waartoe kan worden benoemd een der koloniale Geneesheeren of wel een geneesheer buiten de Koloniën, doch in de nabijheid derzelve woonachtig.

De Koloniale Geneesheeren moeten in de Genees - Heel en vroedkunde genoegzaam ervaren zijn, in die drie takken der Geneeskunst, de gevorderde examina hebben afgelegd en tot de uitoefening der praktijk in de Provincie, waartoe ieders ressort behoort de vereischte admisie bezitten.

Art. 4.

De koloniale geneesheeren hebben, behalve hunne vaste bezoldiging, het genot van vrije woning, ieder in zijn ressort.

De vroedvrouw in de Gewone Koloniën zal, voor zoo veel daartoe gelegenheid bestaat, uit de kolonistenvrouwen genomen worden.

Art. 5.

De dienst van de Geneesheeren strekt zich uit, als:

Die voor de gewone kolonien tot alle zieken zoowel tot die kolonien behorende, als bij het instituut te Wateren en de woningen te Wateren, die voor de Ommerschans tot de bevolking in en om dat gesticht.

Die bij het eerste gesticht te Veenhuizen thans woonachtig tot alle zieken in, bij en om dat gesticht, alsmede van die bij het tweede Gesticht, welke aldaar in afzonderlijke woningen en niet in de gewone zalen gehuisvest zijn.

Die bij het derde Gesticht aldaar thans woonachtig, tot alle zieken, bij, in en om dat Gesticht behorende, benevens van die bij het tweede Gesticht welke aldaar in de zalen gehuisvest zijn.

Art. 6.

De in het vorige artikel vermelde Geneesheeren te Veenhuizen, zullen ieder in zijn ressort hunne dienst onafhankelijk van elkander beoefenen.

Bij belangrijke ziekten en andere gevallen zullen zij elkander raad en bijstand vragen en verleen. In geval van verlof moet de Geneesheer aan wien verlof wordt verleend, buiten bezwaar der Maatschappij, en ten genoegen der Permanente Commissie voorzien in de waarneming zijner dienst.

Bij vacature en in geen ander geval zal voor de tijdelijke vervanging, van wege de Maatschappij eene tegemoetkoming worden toegestaan gelijkstaande met de helft van het tractement.

Art. 7.

In de gestichten te Veenhuizen alsmede te Ommerschans zal het gewoon ochtend bezoek der zieken in de maanden April tot October beginnen, des morgens ten 7 ure en in de overige zes maanden ten 8 ure.

Art. 8.

In het voorschrijven der geneesmiddelen zal men zich gedragen naar de Pharmacopoea pauperum voor de provinciën waaronder de koloniale geneeskundige ressorten behooren. De Magistrale formules daarin opgegeven, worden over het algemeen ten gebruike aanbevolen.

Art. 9.

Dien onverminderd zullen in de laatste door de Geneesheeren zoodanige wijzigingen kunnen worden opgemaakt, als nuttig en noodzakelijk worden geoordeeld, zooals het evenzeer vergund wordt in bijzondere gevallen, en niet ten algemeene gebruike, geneesmiddelen voor te schrijven, welke niet in den voorraad dier pharmacopoea mogten zijn opgenomen.

Art. 10.

De Geneesheeren zullen hunne recepten in een daartoe geschikt boek met inkt, duidelijk in de latijnsche taal opschrijven, de geneesmiddelen en derzelve hoeveelheden met letters uit drukken en er den naam der zieken en de wijze van gebruik of aanwending van het geneesmiddel bijvoegen.

(Resolutie van 7 december 1852 nr.7; In Veenhuizen en Ommerschans behoeven de recepten niet meer apart in een boek geschreven te worden.)

Art. 11.

Zij zullen bij het ziekenbezoek acht geven op den levensregel der zieken en dien aangaande de vereischte voorschriften of aanwijzingen geven, zooals ook omtrent andere aan te wenden noodzakelijke hulpmiddelen, lavementen, pappen, baden, enz.

Art. 12.

Zij zullen ook acht geven op de behoorlijke reiniging en verschooning der zieken en het behoorlijk luchten der zieken vertrekken, en voorzoo veel de Gestichten betreft, aan den Adjunct Directeur opgeven, wat in buitengewone gevallen voor voeding of verwarming noodig is, zullende door dezen daarin worden voorzien.

Art. 13.

Bij ontvangen berigt van het overlijden van een zieke zal de Geneesheer het lijk onderzoeken en uitspraak doen of de dood genoegzaam bevestigd is, zoodat het lijk kan worden ter aarde besteld.

Art. 14.

Wanneer hij het van belang oordeelt het lijk alvorens te openen, zoo zal hem zulks geoorloofd zijn, doch niet dan na voorafgevraagde en verkregene bijzondere magtiging van den Adjunct Directeur. Het zal daarbij niet mogen ontbreken aan de gewone door zorgen van kieschheid en welvoegelijkheid, niemand die daarbij mogt worden toegelaten zal zich iets veroorloven, wat strijdig mogt zijn met den eerbied aan de nagedachtenis der dooden verschuldigd. In geen geval zal de lijkopening mogen plaats

hebben in eene ziekenzaal. Ook zal zij niet geschieden, bij aldien nabestaanden der overledenen zich daartegen verklaren, of wanneer de plaatselijke Directie om bijzondere redenen, die zij dan zal moeten opgeven, daartegen bedenking heeft.

Art. 15.

De Geneesheer zal van iedere lijkopening aanteekening houden, in een daartoe afzonderlijk te bestemmen boek, met opgave zijner bevindingen, waarnemingen en oordeelvellingen, en dit boek ten allen tijde desgevorderd moeten vertoonen.

Art. 16.

De geneesheeren zullen zorgen dat de koepokinenting behoorlijk plaats hebbe bij de zoodanige welke die kunstbewerking nog niet mogten hebben ondergaan, zonder de kinderpokken te hebben gehad.

In den regel zal de koepokinenting plaats hebben in de maanden Junij, Julij en Augustus, te welken einde ieder jaar op den 1^e Junij in elk ressort door den Adjunct-Directeur aan den Geneesheer zal worden ter hand gesteld, eene lijst van al de in de laatste twaalf maanden geboren kinderen, en van al de in hetzelfde tijdvak opgenomenen, die den leeftijd van 23 jaren nog niet hebben bereikt, mitsgaders van degenen die het vorige 3 jaar niet, of niet met goed gevolg mogten zijn ingeënt. Na den afloop der koepokinenting zal de geneesheer de gemelde lijst, voorzien van zijne onderteekening teruggeven aan den Adjunct Directeur na daarop bij ieders naam te hebben vermeld of de inenting al dan niet heeft plaats gehad, zoo ja, met welk gevolg, en zoo neen met opgave van de redenen welke de kunstbewerking ondoenlijk of onraadzaam hebben gemaakt.

Ieder geneesheer zal behoorlijk register houden van de koepokineningen, die hij verrigt.

Voor elke ingeënte zal hij een attest deswege opmaken en overleggen aan den Adjunct Directeur van zijn ressort.

Voor de registers zoowel als voor de attesten of getuigschriften zullen de Geneesheeren gebruik maken, van het materieel, hetwelk daartoe van Gouvernementswege gratis verkrijgbaar is.

De Adjunct Directeurs zullen de bedoelde attesten zorgvuldig opbergen, bij overplaatsing van eenig belanghebbende zijn attest medezenden en bij zijn ontslag het hem medegeven onder aanbeveling van het met zorg te bewaren.

Art. 17.

Onverminderd de betrekking der Geneesheeren tot het Hoofd der Geneeskundige dienst, zijn zij verpligt aan den Adjunct-Directeur, zoo dikwerf deze dit noodig oordeelt, verslag te doen wegens den staat der zieken onder hun ressort.

Art. 18.

Het hoofd der Geneeskundige dienst is belast met het toezigt in den uitgebreidsten zin over de geneeskundige dienst in al hare takken.

Art. 19.

Tweemaal 's jaars, te weten : in de maanden April en October zal hij inspectie houden.

Bij elke zoodanige inspectie zal hij vergezeld van den Geneesheer van het ressort, al de zieken bezoeken.

De Geneesheeren zijn hem verantwoording hunner handelingen verschuldigd en hij zal hen dienen van raad en leiding.

Art. 20.

Bij de bedoelde inspectiën zal hij mede nagaan of in behoorlijke orde zijn, de schrifturen welke de Geneesheeren hebben te houden.

Art. 21.

De schrifturen zooals de receptenboeken (art. 10) de aanteeckenboeken wegens verrigte lijkopening (art. 15) der registers der ingëenten (art. 16) en wat des meer zij, zijn eigendom der Maatschappij, en kunnen bij vertrek of overlijden van den Geneesheer niet worden medegenomen of door de erven benaderd.

Art. 22.

Het hoofd der geneeskundige dienst zal van zijne verrigtingen en bevindingen, na afloop van iedere inspectie, door tusschenkomst van den Directeur der koloniën, aan de Permanente Commissie een getrouw verslag geven, onverminderd de berigten door hem in buitengewone gevallen aan de bevoegde magt uit te brengen.

Art. 23.

Bij het ontstaan van ongewone ziekten zal de Geneesheer in wiens ressort de ziekte is voorgekomen hem daarvan onverwijld onderrigten, waarop hij naar omstandigheden of de noodige instructie omtrent de behandeling zal voorschrijven of desnoods persoonlijk zich in loco begeven.

Art. 24.

De geneesheeren zullen geen heelkundige kunstbewerkingen van aanbelang mogen doen, zonder voorkennis van het Hoofd der Geneeskundige dienst, ten ware in eenig bijzonder geval de operatie niet zonder gevaar voor de lijdens mogt kunnen worden uitgesteld.

Zowel ten deze als in het algemeen met betrekking tot de uitoefening hunner kunst zullen zij zich gedragen overeenkomstig de instructie voor de plattelands Heel- en Vroedmeesters gearresteerd bij Koninklijk besluit van den 31 Mei 1818.

Art. 25.

De geneesheeren zullen, ieder voor zijn ressort, geregeld elke week opmaken, een tabellarisch wekrapport van de ziekten en sterften, waarvoor zij gebruik zullen maken van het drukwerk model 6, waarvan een exemplaar bij dit reglement is gevoegd.

Art. 26.

Voor zooveel betreft de Gestichten te Veenhuizen en de Gewone koloniën, zullen die wekrapporten voor elk gesticht en elke kolonie afzonderlijk worden opgemaakt zullende de Geneesheer bij het 3^e gesticht te Veenhuizen woonachtig belast zijn met de opmaking van het rapport betreffende het 2^e Gesticht aanwien de Geneesheer bij het eerste gesticht, na afloop van iedere week, daartoe zijne opgaven van de onder zijne behandeling geweest zijnde zieken bij het 2^e Gesticht doen zal.

Bijzondere zorg zal moeten worden gedragen voor eene gepaste invulling der kolommen en voor duidelijk schrift terwijl de benamingen der ziekten niet in het Latijn, maar in het Nederduitsch zullen worden opgegeven.

Bij de opgave der plaats van waar aangekomen, ten aanzien der overleden kolonisten, is de bedoeling, de plaats vanwaar de personen aanvankelijk in de koloniën zijn overgekomen.

De zoogenaamde kwartier zieken zullen niet in de weekrapporten behoeven te worden begrepen doch derzelver getal zal zooveel mogelijk moeten beperkt worden.

Art. 27.

De bijzonderheden welke niet voegzaam kunnen worden geplaatst in de kolommen van het weekrapport of aan den voet onder de geneeskundige aanmerkingen zullen in dorso moeten worden vermeld.

Art. 28.

De voormelde weekrapporten zullen loopen over de week beginnende met den Zondag en eindigende met den Zaterdag op welken laatsten dag die rapporten moeten worden opgemaakt waarna zij door de Geneesheeren zoo spoedig doenlijk zullen worden afgezonden aan het Hoofd der Geneeskundige dienst.

Art. 29.

Het Hoofd der Geneeskundige dienst zal die weekrapporten met of zonder zijne consideratiën ten spoedigst overleggen aan den Directeur der Koloniën, door wien zij vervolgens onverwijld, onder bijvoeging van de consideratiën, die hij mogt ontvangen hebben en casuquo van de zijne, zullen worden opgezonden aan de Permanente Commissie.

Art. 30.

Van de voorschreven weekrapporten zullen door de Geneesheeren afschriften of minuten worden gehouden, welke zorgvuldig door hen zullen moeten worden bewaard, zoo tot eigen gebruik als voornamelijk ter inzage bij inspectiën als anderszins.

Art. 31.

De lijders van scabies te Veenhuizen zullen behalve in de gewone ziekten rapporten door de geneesheeren nog worden opgegeven in eene afzonderlijke lijst, bij die rapporten te voegen, aanwijzende, over iederen dag der afgeloopene week het getal scabiesusen benevens de afgegane en bijgekome.

Art. 32.

De vroedvrouw zal hare hulp verleen en aan alle zwangere vrouwen in haar ressort, welke de hulp van den Geneesheer zullen kunnen inroepen mits hem daarvoor betalende f.2.- indien zij kolonistenvrouwen zijn.

Art. 33.

Wanneer bij voorkomende moeilijkheden de vroedvrouw zich niet mogt kunnen redden zal zij de noodige hulp vragen aan den Geneesheer. De Geneesheer zal de gevraagde hulp zonder eenige vergoeding verleen en, overigens is de vroedvrouw van al hare handelingen verantwoording aan den Geneesheer verschuldigd.

Art. 34.

Bij vacature der betrekking van vroedvrouw in de Gewone Koloniën, zal de Geneesheer aldaar aan al de kolonisten vrouwen in zijn ressort op haar verlangen vroedkundige hulp verleen en, of voor zijne rekening door een geschikt persoon doen verleen en, wanneer hij zelf niet geheel in die dienst mogt kunnen voorzien, zullende hem daarvoor, zoolang de vacature duurt, worden toegelegd eene belooning berekend tegen f.100 (honderd Gulden) 's jaars.

Art. 35.

Onder de geneeskundige behandeling en toediening van medicijnen waarop de geabonneerde ambtenaren aanspraak hebben, is niet begrepen de vroedkundige hulp, die zij voor hunne vrouwen mogten benoodigd hebben, vallende de verlossingen als zoodanig, met den aankleve van dien, geheel buiten het abonnement.

Art. 36.

Ingeval de alsvoren geabonneerden ambtenaren voor de verlossing hunner vrouwen de hulp der koloniale Geneesheeren mogten begeeren, zullen deze daarvoor kunnen declareren op den navolgenden voet, te weten:

Wanneer de ambtenaren eene jaarlijksche bezoldiging genieten van beneden de f.300, f.3 van f.300 tot beneden de f.400, f.4 van f.400 en daarboven f.5 in eens of, zonder dat iets in rekening zal mogen worden gebracht voor de voorafgaande verloskundige onderzoekingen (touchées) voor tegen natuurlijke of moeilijke verlossingen, voor het gebruik van instrumenten of voor andere verloskundige operatiën.

Voor het geval dat de niet in het abonnement begrepen ambtenaren, voor de verlossingen hunner vrouwen, de hulp der koloniale geneeskundigen mogten inroepen, zullen dezen zich daaraan niet mogen onttrekken, maar tegen eene billijke belooning volgens plaatselijk gebruik hunne diensten moeten verleen.

(Resolutie van 23 maart 1854 nr.8; voor een abortus moet evenveel worden betaald als voor een gewone verlossing.)

Art. 37.

Het is aan de Geneesheeren verboden hunne praktijk buiten de koloniën uit te oefenen, enkele bijzondere gevallen, waarin de menschelijkheid hunne dienst volstrekt vordert, en de benoodigde hulp van elders niet spoedig genoeg verkrijgbaar is, uitgezonderd.

Art. 38.

De benoodigde certificaten omtrent het phijziek van kolonisten, zullen door de Geneesheeren worden opgemaakt, doch niet anders dan op aanvraag van de Directie.

Het is verboden aan de kolonisten zelve, zoodanige attesten in handen te geven.

Bij uitzondering zal zulks, voorgevallen welke dadelijk voorziening vorderen mogen plaats hebben, op bijzondere magtiging van de hoofden der gestichten.

Van elke zoodanige magtiging zal aan de Permanente Commissie kennis moeten worden gegeven.

Art. 39.

Voor het genot van geneeskundige bediening en verzorging zal door de gewone kolonisten jaarlijks f.2.50 per huisgezin worden gestort uit hun te goed op oververdiensten, voor zooverre dat te goed zulks toelaat.

Door de hoevenaars, arbeiders en straffkolonisten, huisgezinnen, mitsgaders de huisgezinnen der veteranen zal daarvoor bij voortduring aan de Maatschappij wekelijks of in eens jaarlijks van de verdiensten of inkomsten worden afgedragen of door de Directie worden ingehouden één cent 's weeks voor een lid van een huisgezin.

Art. 40.

De Ambtenaren beneden den rang van onder Directeur kunnen zich voor het genot van geneeskundige behandeling abonneren tegen betaling van acht centen 's maands voor een lid van een huisgezin, bij vooruitbetaling in de eerste week van iedere maand, uit het salaris te voldoen of daarvan in te houden.

De onder Directeur binnen te Wateren tevens fungerende als boekhouder en magazijnmeester, wordt gerangschikt onder de tot het abonnement voor de geneeskundige dienst toegelatene ambtenaren.

(Resolutie van 25 september 1855 nr.9; ook de onderdirecteur buiten te Wateren valt onder het abonnement)

Art. 41.

Het voormeld abonnement der bedoelde ambtenaren strekt zich niet verder uit dan tot vrije bediening door de koloniale Geneesheeren, en uit de koloniale Apotheken, zullende geen hulp van elders, op eigen gezag ingeroepen, der Maatschappij in rekening kunnen worden gebracht.

Art. 42.

De in de termen van abonnement verkeerende ambtenaren daarvan geen gebruik verkiezende te maken, kunnen evenals de hoogere ambtenaren, voor eigen rekening van elders geneeskundige hulp en medicijnen ontbieden.

Art. 43.

Voor de visites der koloniale Geneesheeren, bij niet in het abonnement begrepen ambtenaren onder hun ressort, wordt vastgesteld, het volgende tarief:

Visites	bij dag	bij nacht
Bij een adj.Directeur	f.0,30	f.0,60
Bij een geestelijke onverschillig, van welke gezindheid	f.0,25	f.0,50
Bij een onder directeur of den kommandant der veteranen		
Bij een ambtenaar van minderen rang	f.0,20	f.0,40

Wanneer de Geneesheeren te Veenhuizen practiseren over ambtenaren aldaar, niet onder hun ressort behorende, zullen zij mogen declareren, als volgt

	bij dag	bij nacht
Bij een adj.Directeur	f.0,40	f.0,80
Bij een onder Directeur	f.0,35	f.0,70
Bij mindere ambtenaren	f.0,30	f.0,60

Art. 44.

Wanneer voor de applicatie van bloedzuigers en clijsmata bij de ambtenaren, niet in het geneeskundig abonnement begrepen, de dienst van een Geneesheer of van den Apotheker te Veenhuizen mogt worden ingeroepen, zal voor elke applicatie tien cents in rekening kunnen worden gebracht.

Art. 45.

De ambtenaren bij het 2^e gesticht te Veenhuizen worden geacht zoowel tot het ressort van den Geneesheer bij het 1^e Gesticht als tot dat van dien bij het 3^e Gesticht aldaar te behooren.

Art. 46.

De koloniale apotheken zijn bij uitsluiting bestemd voor de zieken der koloniale bevolking, en mogen voor niemand buiten de koloniën dienen, de enkele gevallen bij art. 37 bedoeld uitgezonderd. Het is de Geneesheeren uitdrukkelijk verboden eene bijzondere apotheek te houden of zelfs eenige geneesmiddelen hoegenaamd van hemzelve bij of onder zich te hebben.

Art. 47.

De geneesheeren en de provisor voor de Apotheken te Veenhuizen hebben voor zich en de leden hunner huisgezinnen aanspraak op geneeskundige hulp en medicijnen, even als waren zij in het abonnement begrepen, doch zonder daarvoor eenige betaling verschuldigd te zijn. Het is hun echter op het stelligst en nadrukkelijkst verboden aan iets uit de Apotheek, ten gerijve van zich zelve of van anderen, eenige bestemming te geven waaraan de geneeskunde vreemd is.

Art. 48.

In de koloniale apotheken zullen geene geneesmiddelen dan op voorschrift der koloniale geneesheeren worden gered gemaakt, behoudens echter het bepaalde bij art. 76.

Art. 49.

De wijn, welke aan de zieken door de Koloniale Geneesheeren wordt voorgeschreven wordt beschouwd als medicijn, en zal mitsdien aan de kolonisten, alsmede aan de in het abonnement begrepen ambtenaren voor rekening der Maatschappij worden verstrekt.

Art. 50.

De niet in het abonnement begrepen ambtenaren, die verkiesen van de dienst der koloniale geneesheeren gebruik te maken, kunnen uit de koloniale Apotheken, geneesmiddelen bekomen, waarvan de prijzen zullen worden berekend naar het bestaande tarief, hetwelk jaarlijks door de Permanente Commissie zal worden herzien, en voor zooveel noodig gewijzigd en aangevuld.

Art. 51.

De Geneesheeren van de Gewone koloniën en de Ommerschans, alsmede de apotheker te Veenhuizen zijn gehouden, van de geneesmiddelen, aan de bedoelde ambtenaren afgeleverd, behoorlijk boek te houden en bij het einde van iedere maand eene algemeene rekening daarvan in te zenden aan den Adjunct Directeur der Koloniën of van het Gesticht, waar ieder hunner geplaatst is, moettende die rekening inhouden, behalve de namen en rangen der debiteuren de namen en hoeveelheden der geleverde geneesmiddelen mitsgaders het bedrag van het verschuldigde per artikel.

Art. 52.

De Adjunct Directeurs zullen de bedoelde algemeene rekening na voor gezien geteekend te hebben, ter hand stellen aan de Onder Directeurs (voor zooveel de Gestichten betreft die van binnen) welke de sommen van bovengemelde maandelijksche rekeningen op de 1^e of 2^e van eene maand invorderen, inhouden of zelve storten, die vervolgens op hunne rekening overnemen en op de gebruikelijke wijze verantwoorden.

Art. 53.

Aan de niet in het abonnement begrepen ambtenaren, welke van de dienst der koloniale Geneesheeren gebruik maken, en alleen aan deze staat het vrij om uit de koloniale apotheek tegen betaling, zich ook van zoodanige geneesmiddelen te voorzien, welke veelal, zonder raadpleging van geneeskundigen gebruikt worden, en onder de zoogenaamde huismiddelen te rangschikken zijn, zooals kamillen, spiritus, rhabarber en dergelijke, zullende de verantwoording van het deswege verschuldigde op gelijke wijze plaats hebben, als bij het vorige artikel is bepaald.

Art. 54.

In de Gewone Koloniën zullen alle stortingen van ambtenaren plaats hebben in de kas van den Onder Directeur van Kolonie no.1. ten behoeve het respect Geneeskundige dienst. Bij de Gestichten geschieden die stortingen mede op dat respect.

Art. 55.

De aanvraag om geneesmiddelen en van hetgeen verder tot de apotheek behoort, daar onder begrepen, de zalven het verbandlinnen, pluksel, enz. mitsgaders de instrumenten zullen worden opgemaakt door de Geneesheeren, na den aanwezigen voorraad opgenomen en de vermoedelijke behoefte op het zorgvuldigst, zoo na mogelijk, geraamd te hebben.

De geneesheeren zullen die aanvraag opzenden aan het hoofd der geneeskundige dienst, welke ze zal onderzoeken, zoo noodig veranderen en vervolgens overleggen aan den Directeur der koloniën die ze opzendt aan de Permanente Commissie met of zonder consideratiën.

Art. 56.

In bijzondere gevallen kunnen de voormelde aanvragen, ook tusschentijds gedaan worden, zijnde het zoowel aan de Geneesheeren als aan het Hoofd der Geneeskundige dienst, gelijk ook aan de koloniale Directie verboden om zonder magtiging van de Permanente Commissie, eenige aankopen van geneesmiddelen te doen, doch tevens aanbevolen te zorgen, dat de aanvragen genoegzaam tijdig geschieden om van al het noodige behoorlijk voorzien te blijven.

Art. 57.

Tot het doen der aanvragen om geneesmiddelen, zoo primitive als die tot aanvulling zullen de Geneesheeren in de verschillende Koloniën zich bedienen van het drukwerk, model no.29.

In den regel zullen door de Permanente Commissie geen andere geneesmiddelen worden verstrekt dan de voorkomende op dat gedrukt formulier, waarvan een exemplaar bij dit reglement is gevoegd, doch indien de Geneesheeren in enkele of bijzondere gevallen, en dus niet tot algemeen gebruik, de verstrekking van eenig geneesmiddel, niet in het formulier begrepen, nuttig of noodzakelijk mogten oordeelen, zullen zij deswege eene met redenen omkleede aanvraag doen, mede door tusschenkomst van het Hoofd der Geneeskundige dienst en den Directeur der koloniën.

Art. 58.

De aanvraag in het vorige artikel vermeldt, zullen in triple en met de vereischte duidelijkheid worden opgemaakt zullende de niet benoodigde artikelen worden doorgehaald.

Twee exemplaren van de aanvragen zullen aan de Permanente Commissie worden opgezonden, het andere zal onder den Geneesheer blijven berusten.

Art. 59.

Van de verschillende behoeften, als daar zijn: de breukbanden, fleschen, instrumenten, gereedschappen, zeemleder en verdere benooidigheden voor de apotheek, zal eene afzonderlijke aanvraag opgemaakt en met de andere ingezonden worden. Die inzending zal in simple kunnen zijn, doch zullen de geneesheeren evenwel een afschrift daarvan voor zich behouden.

Art. 60.

De aanvragen om geneesmiddelen enz. moeten tot het volstrekte noodzakelijke moeten worden beperkt, en zoodanig moeten worden ingerigt, dat behoudens de gelegenheid en mogelijkheid tot toediening van het noodige aan de zieken, de meeste spaarzaamheid worde in acht genomen, behoudende de Permanente Commissie aan zich om daarop al het overtollige en hetgeen in de koloniale apotheken zelve, met besparing van uitgaven kan worden bereid, te schrappen, terwijl de geneesheeren wordt aanbevolen tot geene kostbare middelen toevlugt te nemen, wanneer even goed van de minder kostbare kan worden gebruik gemaakt.

De aan te vragen hoeveelheden zullen, voor zoo verre die daarvoor vatbaar zijn in Nederlandsch gewigt worden uitgedrukt.

Art. 61.

Met den eersten der laatste maand van iedere trimester zullen de aanvragen voor de volgende drie maanden bij de Permanente Commissie moeten zijn ingekomen, zullende echter de winter aanvraag moeten zijn voor vier maanden te weten December, Januarij Februarij en Maart, welke aanvraag tegen den 1^e November te voren zal moeten worden ingezonden.

Art. 62.

De instrumenten waarvan de Geneesheeren voor eigen rekening behoorlijk moeten zijn voorzien, zijn des volgt, te weten:

Eene rechte schaar

Eene kromme schaar

Eene korentang (tang voor het steriel oppakken (RvdW)

Eene dissequeerpincet (pincet voor het ontleden van lijken (RvdW)

Eene dubbele ronde (van zilver)

Eene holle (van zilver)

Eene stilet (van zilver) (peilnaald (RvdW)

Eene van staal

Eene spatel

Eene porte pierre (naaldhouder (RvdW)

Eene geknopte kromme bistourie (insnijdingsmes (RvdW)

Twee rechte

Twee gebolde

Een apothematic lancet (tweesnijdend mesje voor zweren (RvdW)

Een koker met lancetten

Een scheermes

Een setonnaald (voor het ontlasten van etter (RvdW)

Eenige kromme naalden

Eenige instrumenten om kiezen en tanden te trekken.

Art. 63.

Voor rekening van de Maatschappij zijn, de instrumenten voor de trepanatie (schedel doorboring (RvdW) en amputatie voor de verlossing voor de operatie der fistulei ani (zweren aan de endeldarm (RvdW)), de catheters, trois quarts, spons baleinen, pincetten voor de buiksnijding naalden om de arteria intercostalis (tussenribbenslagader (RvdW) te onderscheppen cauteria (brandijzers (RvdW)), scalpellen (ontleedmesses (RvdW)), klisteerwerktuigen en andere benoodigdheden.

Art. 64.

Bij de aanvragen om instrumenten, zullen de Geneesheeren zich naauwkeurig houden aan de vorenstaande bepalingen . Die welke van zichzelf voorzien mogten zijn van de instrumenten in art. 63 begrepen zullen daarvan mogen gebruik maken, terwijl, voor zooveel er onder de instrumenten in art.62 bedoeld, mogten zijn, welke hun vanwege de Maatschappij bereids waren verstrekt, deze evenals die in art. 63 vermeld, behoorlijk op den inventaris vermeld zullen moeten worden van de apotheek.

Art. 65.

Het is den geneesheer en bijzonder aanbevolen de voor rekening der Maatschappij verstrekte instrumenten , met de meest mogelijke zorg, als waren het hunne eigend te behandelen.

Art. 66.

Bij de aanvraag om mobilair of ustensilia voor de apotheek, zal steeds met zuinigheid behooren worden te werkgegaan zullen zoowel voor deze objecten als voor de instrumenten, wanneer zij dienen tot vervanging van andere, op de aanvragen moeten worden aangewezen, waarom van deze geen verder gebruik kan worden gemaakt, terwijl de onbruikbare objecten of instrumenten, aan de hoofden der Gestichten, of Koloniën zullen behooren te worden overhandigd.

Art. 67.

Bij de gewone jaarlijksche opneming van de inventaris der roerende goederen in de koloniën van wege de Permanente Commissie, zullen mede de inventarissen der Apotheken worden opgenomen, waaronder ook de voor rekening der Maatschappij verstrekte instrumenten, bedoeld in art. 63. De daarvoor op te maken staten, zullen worden inge- rigt naar het hierbij gevoegde model.

Art. 68.

Het oppertoezicht over de apotheken met den aanleve vanden, inzonderheid ook over de goede bereiding der geneesmiddelen, is opgedragen aan het hoofd der geneeskundige dienst, van al hetgeen hij ten deze onbehoorlijks mogt ontdekken zal hij kennis geven aan den Directeur der koloniën of zoo noodig door diens tusschenkomst aan de Permanente Commissie, het zij bij afzonderlijk rapport, het zij bij zijne inspectierapporten vermeld in art.22.

Art. 69.

De apotheek te Veenhuizen is onderworpen aan het dagelijksch toezigt der Geneesheeren aldaar, onverminderd het oppertoezigt van het Hoofd der geneeskundige dienst. De Provisor recepteert voor alle de zieken tot de koloniën te Veenhuizen behoorende, en doet van alles wat de Apotheek betreft verslag aan den geneesheer wien het mogt aangaan.

Art. 70.

De Provisor voor de Apotheek te Veenhuizen is verplicht een aanteekenboek te houden van de geneesmiddelen, welke hij ontvangt.

Art. 71.

De geneesmiddelen voor de geneeskundige dienst te Veenhuizen ingeslagen zijn bepaaldelijk gesteld onder bewaring van den Magazijnmeester bij het eerste Gesticht aldaar. De geneesheer bij dat gesticht woonachtig, zal daarover dagelijks toezigt hebben, bijzonder om zorg te dragen dat de Geneesmiddelen niet door ongeschikte plaatsing of berging in hoedanigheid verminderen.

De vergiften zullen bewaard worden in eene geslotene kast waarvan voormelde geneesheer den sleutel zal hebben.

Art. 72.

De voormelde Magazijnmeester houdt van de geneesmiddelen een afzonderlijk magazijnboek, daartoe gebruik makende op den voet en de wijze als thans plaats heeft van het drukwerk model no. 19. De ontvangsten en de afgiften van geneesmiddelen zullen daarop worden geboekt en bijgeteld of afgetrokken, zoodat de stand van het Magazijn daaruit ieder oogenblik kan worden opgemaakt.

Art. 73.

De afgifte van geneesmiddelen uit het Magazijn te Veenhuizen zal, buitengewone gevallen uitgezonderd, in den regel wekelijks geschieden op door den geneesheer aan het 1^e Gesticht te Veenhuizen goedgekeurde aanvragen van den provisor voor de Apotheek, zullende die aanvragen door den magazijnmeester bijeen verzameld worden evenals de facturen of expeditielijsten der bij hem ontvangen geneesmiddelen waarvan hem door den Adjunct Directeur behoorlijk gewaarmerkte afschriften zullen worden ter hand gesteld.

Art. 74.

De geneesmiddelen in de koloniale apotheken en in het magazijn te Veenhuizen zullen op de 1^e van eene maand onverminderd het dagelijksch toezigt, worden geverifieerd, die in de Apotheek te Frederiksoord en te Ommerschans door de Geneesheeren aan wier zorg zij zijn toevertrouwd, die in het Magazijn te Veenhuizen door den Geneesheer van het 1^e Gesticht aldaar en die in de Apotheek te Veenhuizen, door den geneesheer aan het 3^e Gesticht aldaar.

De Geneesheeren zullen van elke verificatie verslag doen aan het Hoofd der Geneeskundige dienst. Bovendien zal zoodanige verificatie door laatstgemelden geschieden om het half jaar, bij gelegenheid zijner gewone inspectiën en zulks met behulp der Geneesheeren.

Wat Veenhuizen aangaat zal hem daarbij behulpzaam zijn, de geneesheer aan het 1^e Gesticht voor het magazijn en de geneesheer aan het 3^e gesticht voor de Apotheek. Van de uitkomst zijner opneming zal het Hoofd der Geneeskundige dienst verslag doen aan de Permanente Commissie, door tusschenkomst van den Directeur der koloniën, die de stukken overlegt met of zonder consideratiën.

Art. 75.

De verantwoording van het bijzonder magazijn van geneesmiddelen, zal even zoo min als dat der Apotheek eenig deel uitmaken van de maandelijksche koloniale verantwoording.

Art. 76.

De geneesmiddelen voor het vee te Veenhuizen en Ommerschans worden opgeslagen in de Apotheek aldaar, en ook in die Apotheek gereed gemaakt op recepten van den veearts.

Art. 77.

De medicijnflesschen, welke te behoeve der verschillende koloniën worden verstrekt, zullen zijn van groen zwaar oliëglas.

Art. 78.

Bij de aanvragen van dat glas zullen de Geneesheeren in het oog houden, dat hetzelfde van zes verschillende nummers is, en wel van den volgende inhoud te weten:

No. 1 van 1 ons

No. 2 van 2 ons

No. 3 van 4 ons

No. 4 van 8 ons

No. 5 van 12 ons

No. 6 van 16 ons medicinaal gewigt zullende die aanvragen blootelijk bij de nummers worden gedaan.

Art. 79.

De bedoelde aanvragen zullen door dezelfde tusschenkomst als de aanvragen om geneesmiddelen enz. aan de Permanente Commissie worden ingezonden.

Art. 80.

De potten en flesschen waarin de medicijnen voor de zieken in de Gewone Zalen der Gestichten worden afgeleverd, zullen na gemaakt gebruik dagelijks aan de Apotheek moeten worden terugbezorgd, alwaar naauwkeurige aantekening zal worden gehouden van het aantal uitgegevene potten en flesschen, waarvoor de opzieners der zalen gedebiteerd zullen worden en verantwoordelijk zullen zijn.

Art. 81.

Ten aanzien van de kolonisten in de Gewone Koloniën, huisgezinnen van veteranen en arbeiders, en andere niet in de zalen verpleegd wordende zieken wordt bepaald dat indien bij de medicijnen aan hen tevens potten worden afgegeven, zij verplicht zullen zijn die telkens wanneer zij andere geneesmiddelen ontvangen terug te geven, zullende bij de uitgifte van medicijnen daarop behoorlijk worden gelet.

De flesschen voor medicijnen worden hun niet gratis verstrekt, maar zullen steeds in de winkels voor hen verkrijgbaar zijn tegen betaling.

Art. 82.

De prijs der medicijnflesschen door de belanghebbenden uit de winkels te koopen, wordt gesteld als volgt:

Voor de flesschen van

1, 2 en 3 ons	6 cents het stuk
4 en 5 ons	8 cents het stuk
6 en 8 ons	9 cents het stuk
12 ons	10 cents het stuk
16 ons	12 cents het stuk
18 ons	16 cents het stuk

Art. 83.

De breukbanden voor de behoefte van al de koloniën worden vervaardigd in de koloniën.

Maandelijks zullen de geneesheeren aan den Adjunct Directeur nominative opgaven overleggen van de personen aan wie breukbanden zijn afgegeven, en de Adjunct Directeur zal naar aanleiding daarvan, in het zakboekje van den kolonist vooraan doen opteekenen, dat aan den kolonist een breukband is uitgereikt, met vermelding van dag en jaartal.

De verstrekking der breukbanden zal gratis geschieden, doch wanneer een kolonist binnen de drie jaren, onverschillig of hij binnen dien tijd uit de koloniën mogt zijn ontslagen geweest, een nieuwen band mogt behoeven, zonder dat hij kan aantoonen dat de veer gebroken of de band op eenige andere wijze onbruikbaar is geworden, zullen de kosten der verstrekking aan een nieuwen band steeds op zijne rekening en wel wat de bedelaarskolonisten aangaat op de rekening van kleding worden gesteld.

Art. 84.

De stipte en behoorlijke naleving, der vorenstaande bepalingen wordt den Geneesheeren met bijzondere nadruk aanbevolen, terwijl verzuim of overtreding naar gelang van omstandigheden met tijdelijke schorsing in de bediening of onmiddellijk ontslag uit de dienst der Maatschappij zal worden gestraft.

Het plaatselijk toezigt is inzonderheid aan de Adjunct Directeuren opgedragen, die alles wat de Geneeskundige dienst betreft met nauwlettende zorg zullen moeten behartigen.

Art. 85.

De gedrukte stukken en ander materieel zal bij voortduring door de Permanente Commissie op den tegenwoordigen voet worden verstrekt.

Aldus gearresteerd door de Permanente Commissie der Maatschappij van Weldadigheid te 's Gravenhage den 25 Januarij 1848

Namens dezelve,

J. van Hoorn van Burgh

Om meer greep op de gang van zaken te krijgen, had Ranneft bedongen, dat de diverse verslagen van de geneesheren bij hem zouden worden ingeleverd en niet langer rechtstreeks naar de directeur werden gestuurd²³. Uit zijn onderzoek naar de uitgaven aan voeding en geneesmiddelen was gebleken, dat de kosten hiervan per kolonie sterk verschilden. Voorts waren de inkoopcijfers aan grondstoffen voor het bereiden van medicamenten in de afgelopen jaren aanzienlijk gestegen. Hij stelde dan ook voor om eenvoudig te bereiden middelen in de eigen apotheek te vervaardigen²⁴. In 1851 werd hiermee een begin gemaakt. De apotheek in Ommerschans werd uitgerust met de benodigde apparatuur en startte met het produceren van grondstoffen voor alle koloniale apotheken, waarbij het in dat jaar verschenen nieuwe voorschriftenboek *De Pharmacopoea Neerlandica* als leidraad zal zijn gebruikt²⁵.

Noten

- 1 RAD, archieven MvW, inv.nr. 988, Reglementen 1822-1830.
- 2 Idem, inv.nr. 988, 4 december 1824 nr. 1.
- 3 Idem, inv.nr. 986, Losse besluiten van de afdeling Geneeskunde 1826-1840.
- 4 Roelfsema-van der Wissel, *De Drentse Provinciale Geneeskundige Commissie*, 31.
- 5 RAD, archieven MvW, inv.nr. 140, 17 augustus 1833 nr. 1621, inv.nr. 82, 27 december 1826: Schuurman had daarentegen, omdat het in strijd was met de Wet, als commissielid in 1826 wel afgezien van de hem aangeboden functie als toezichthouder op de geneeskundige dienst.
- 6 Westendorp Boerma, *Johannes van den Bosch*, 129: als uitvloeisel van een in 1826 gesloten contract met de regering hadden zich namelijk ook 178 van deze oud-militairen met hun gezinnen in in Veenhuizen gevestigd. Deze in totaal uit 653 personen bestaande groep mensen nam een afzonderlijke positie in, waarbij hun belangen door een voor dit doel aangestelde officier of commandant werden behartigd. Met baantjes zoals dat van zaalopziener konden ze wat bijverdiene, hoewel ze niet verplicht waren om te werken.
- 7 RAD, archieven MvW, inv.nr. 988, 25 september 1833 nr. 1.
- 8 Idem, inv.nr. 142, 23 oktober 1833 nr. 2102.
- 9 ARA, arch. Biza 1813-1848, 26 november 1835 nr. 15.; in het jaarverslag over 1834 van de Geneeskundige Commissie liet G.H.Amshoff aan de Minister van Binnenlandse Zaken weten; 'De Heer W.G.Kramer bood zich aan om als Heel-en Vroedmeester te worden onderzocht; na gedaan onderzoek is Hem door de Commissie, plaatselijke admmissie in deze betrekking voor de gemeente Norg verleend'.
- 10 Roelfsema-van der Wissel, *De Drentse Provinciale Geneeskundige Commissie*, 53.
- 11 RAD, archieven MvW, inv.nr. 165, 4 november 1835, inv.nr. 173, 16 juni 1836 en inv.nr. 174, 5 augustus 1836.
- 12 Idem, inv.nr. 212, 3 juni 1839 nr. 14.
- 13 Idem, inv.nr. 162, 6 juli 1835.
- 14 Idem.
- 15 Idem, 31 maart 1835.
- 16 Idem, inv.nr. 190, 14 december 1837 nr. 2889.
- 17 Idem, inv.nr. 186, 25 juli 1837 nr. 418 en inv.nr. 975, 22 november 1837 nr. 3; Hendrik Tiddens Folmer (1810-1869) promoveerde op 15 juni 1835 tot doctor in de medicijnen met het proefschrift *De cornea sectione* (Over de hoornvliessnede). Vervolgens promoveerde hij in hetzelfde jaar tot doctor in de verloskunde en een jaar later tot doctor in de chirurgie. Tussen 1843 en 1847 was hij lid van de Drentse provinciale geneeskundige commissie en hij vestigde zich daarna in Rotterdam.
- 18 Idem, inv.nr. 189, 23 oktober 1837 nr. 2451.

- 19 Idem, inv.nr. 222, 7 januari 1840 nr. 21.
- 20 Idem, inv.nr. 341, 4 augustus 1847 nr. 3 en nr. 16.
- 21 Idem, inv.nr. 344, 28 september 1847 nr. 25.
- 22 Idem, inv.nr. 602, 25 januari 1848 nr. 29. Als toelichting bij deze artikelen; zowel de genoemde receptenboeken (art.10) als de aantekenboeken voor lijkopeningen en de registers van koepokvaccinaties (art.21) zijn niet bewaard gebleven. Bij art.38: deze getuigschriften, waarin de lichaamslengte en de gelaatskenmerken werden vermeld, behoorden bij de keuring voor de militaire dienst. Bij art. 62: Deze lijst met instrumenten week enigszins af van de heelkundige werktuigen, die de heelmeesters in Drenthe volgens de provinciale voorschriften in het bezit behoorden te hebben. Deze lijst bestond uit : 4 laatlancetten, 2 apostematie lancetten, 2 bistouriën, 1 stilet (zilver), 1 sleufsonde (zilver), verschillende rechte en kromme naalden, verbanden met en zonder spalken, 1 lavementsspuit, 1 tabaksklisteerspuit, 2 of meer verschillende injectiespuiten, 1 tourniquet (voor het afbinden van bloedvaten (RvdW), 1 zilveren en 2 elastieken mannencatheters, 1 zilveren vrouwencatheter, verschillende bougies (instrument voor het verwijderen van de pisbuis (RvdW), 1 sponsbalein en een étui met zakinstrumenten. Drentse vroedmeesters dienden in het bezit te zijn van een verloskundige tang (bij voorkeur van Levret), een hefboom (bij voorkeur van De Bree), stompe haken, scherpe haken (bij voorkeur de zogenaamde Levretsche Smellische), een hoofdboor (bij voorkeur van Denman), een klisteerspuit, zilveren en elastieken vrouwencatheters, een tinnen spuitje voorzien van een gekromde buis met aan het uiteinde bolvormig en met veel gaatjes doorboord. (RAD, Bibl. Inv. Nr. 113/D, 1841).
- 23 Idem, inv.nr. 628, 4 januari 1849 nr. 6.
- 24 Idem, inv.nr. 673, 11 juni 1850 nr. 5.
- 25 Idem, inv.nr. 712, 11 november 1851 nr. 16.